

snovovanja

POGOVORI O KULTURI

zvonogulj

LETO 3 — ŠTEVILKA 1
K R A N J — 8. FEBRUARJA 1969

Anton Slodnjak

Prešernovo mesto v domači in svetovni literaturi

Ako hočemo povedati v priložnostnem članku kaj pozitivnega o mestu, na katerem so Prešernove Poezije v slovenskem in v drugih slovanskih ter neslovanskih slovstvih, nam ne preostaja nič drugega, kakor da poskušamo na kratko opisati njihov nastanek, namen in smisel. Kaj je pač najbolj znamenito na njihovem nastanku? Nedvomno to, da so nastale sredi gluhega nabožnega in poučnega pismenstva kulturno nedozorelega in politično nesvobodnega naroda. Ta paradoks pa priča, da je v Sloven- cih vendarle živela in latentno delovala evrop- ska miselnost in ustvarjalnost od srednjega veka in da se je v začetku 19. stoletja utelesila v renesančno-romantični sintezi kot Poezije doktorja Franceta Prešerna, ki so na mah spre- menile vsebino in vrednost slovenskega slovstva ter so delovale od generacije do generacije s čedalje večjo močjo na kulturno življenje,

a tudi na narodni in mednarodni položaj Slo- vencev.

Prešernov ustvarjalni namen je bil dati svo- jemu narodu — svetovno literaturo v malem, t. j. izpovedovati ljubezensko hrepenenje, misel- no iskanje in politično voljo kot evropski, slov- stveno bolj ali manj enciklopedično izobraženi, romantični svobodomislec, ki živi sredi revnega in po zgodovinskih dogodkih ter administrativ- nih ukrepih razkosanega naroda in hrepeni po osebni sreči v ljubezni, misli na svobodo svo- jega ljudstva in sanja o bratovski skupnosti vseh narodov, »ki hrepene dočakat' dan«.

Da je Prešeren mislil, ravnal in pesnil v tem duhu zavestno, lahko sodimo ne le po njegovih pesnitvah, temveč tudi po sporočilu, da je imel že 1824 kot pravnik na Dunaju zasebno knjiž- nico grških, latinskih in italijanskih renesanč- nih ter baročnih pesnikov. Znano je tudi, da je njegov pristrčni prijatelj Andrej Smole kupoval poleg slovanskih knjig in rokopisov dela itali- janskih pesnikov renesanse in »nove literature« (V. Alfieri) ter celo G. G. Byrona, ki so bila v Avstriji prepovedana. In kakšen poznavalec svetovnega slovstva je bil njegov prijatelj in slovstveni sobojevnik Matija Čop, je izpovedal pesnik sam z verzi v nemški žalostinki Dem Andenken des Matthias Zhop, ki se začno v pre- vodu Janka Glazerja z besedami: »Jeziške vse Evrope si govoril...« ter se nadaljujejo po omejitvi najvažnejših evropskih slovstev z ugo- tovitvijo: »vse ti ljubo je pelo, kot da poje v jeziku mater'nem.«

O Čopu vemo tudi, da je že 1819 kot sluša- telj bogoslovja v Ljubljani premišljal o tem, kako bi se ob zgledih italijanskih sonetov, tercijn in stanc izkristalizirala slovenski stih in slog ter poplemenitila vsebina in miselnost slovenskega pisanja. V zgodovini španskega slovstva je odk- ril, kako je obogatela iberijska poezija, odkar so se njeni preroditelji učili pri apeninskih poetih. Pozneje si je obetal tudi od španske asonirane romance poživljajoč vpliv na začetke slovenske pripovedne pesmi.

(Nadaljevanje na zadnji strani)

Bratec Andrej

Ob najdbi originalnega portreta Prešernovega prijatelja Andreja Smoleta v Gradcu

Potrebno je takojšnje uvodno pojasnilo: kjer koli smo doslej reproducirali Smoletovo podobo, smo to storili po kopiji, ki jo je po originalu Mateja Langusa izdelal leta 1885 Jurij Subic. Ni mi znano, da bi kdaj koli bila reproducirana izvirna Langusova podoba. Vselej smo gledali le Subičevo kopijo: v »Zgodovini slovenskega slovstva«, v »Albumu slovenskih književnikov«, v »Prešernovem albumu«, v »Prešernovem življenju« in še mnogokje.

V Kidričevem »Prešernovem albumu« sem na str. 297 bral: »Smole po kopiji Langusovega izvirnika (izv. je bil l. 1925 last ge. Techner v St. Petru pri Gradcu, kopija Jur. Subica iz l. 1885 v Narodnem muzeju v Ljubljani).«

Profesor Alfonz Gspan, ki je potem, ko je dr. Francetu Kidriču dne 11. aprila 1950 smrt prekinila delo za ta album, skupno z Mirkom Ruplom prevzel uredništvo in delo dokončal — mi je pred kakim letom dal nalogo:

»Tako rad kaj odkriješ. Pojdi še v Gradec in poišči Langusovega Smoleta!«

In tako sem dne 17. januarja t. l. res odšel na pot v Gradec.

Matej Langus: Andrej Smole (origin. oljna podoba v ovalnem okvirju, višina slike 37 cm, širina 31 cm)

Seveda je bilo prej treba ugotoviti, če gospa Techner še živi, saj je od leta 1925 že kar dolga doba in še vojna je bila vmes. In kje je njen dom, kajti St. Peter je danes veliko graško predmestje s stoterimi in stoterimi ulicami.

Uganka je bila lažje rešena, kot bi kdo pričakoval. Prijavni urad zvezne policijske direkcije v Gradcu je na vprašanje hitro in natančno odgovoril: »Karolina Techner je dne 6. januarja 1963 umrla, pač pa živi še njena hčerka dr. Kristina Techner, poročena Fürtinger; po poklicu je zdravnica-specialistka; stanuje tam, kjer je stanovala njena pokojna mati, Peterstalstrasse 1.«

Zdaj stvar res ni bila več težka, le obisk je bilo še treba najaviti. Pot v hišo pa je že prej ugledala znanka doktorica Alma Rabensteiner, graška zdravnica-okulistka in stanovska koleginja sedanje lastnice originalne podobe Andreja Smoleta. Prijazno pismo iz Gradca pa mi je že prej zagotovilo, da je slika še ohranjena in v rodbinski lasti prvotnih lastnikov.

SMOLETOV ROD

Nad vse ljubezniv sprejem v kultiviranem domu je v hipu odstranil sleherno senco nezapljivosti ali zadržanosti. In doživel sem srečo: že iz sprejemne sobe sem zagledal na steni sosednjega bidermajersko opremljenega salona Langusovo podobo Andreja Smoleta!

Medtem ko smo z vseh reprodukcij navajeni gledati na pravokotno Subičevo kopijo, je original ovalen! Mere: višina (brez okvirja) 37 cm, širina 31 cm. Podoba je slikana z oljnimi barvami na impregniran slikarski karton. Okvir je prav tako ovalen; material: pozlačena pločevina. Vrh okvirja je pritrjena prečna rozeta. Zal, fotografiranje podobe zaradi slabega vremena in pomankanja svetlic ni uspelo; reproducirana slika naj velja le kot začasna dokumentacija o resničnem obstoju iskane podobe. Zato bi o kvaliteti Langusovega originala in vernosti Subičeve kopije raje razpravljali ob drugi priložnosti, ko bomo imeli pred očmi boljše fotografijo ali pa celo barvno sliko graškega originala.

Le to lahko že sedaj rečem: v očeh Subičevega Smoleta je žar bolj živ in revolucionaren kot na Langusovem originalu... Relacija je na dlani: tu rutiniran manirist Langus, tam resnični umetnik Subic!

Potem ko sem si sliko z vseh strani ogledal, jo vzel iz okvirja, iskal signature (ki je ni) in zvedel, da so dali podobo leta 1967 restavrirati, je napočil čas, da smo sedli h kozarčku pogovora. Pridužil se nam je še doktoričin soprog, ki je tudi zdravnik-specialist (psihater).

Ko sem hotel zvedeti, kako je prišla slika v to hišo, mi je gospa doktorica povedala, da je bil priimek njene babice Smole! Takoj je imela gospa pri roki tudi svoj družinski rodovnik. Zvedel sem: tu, v tem domu žive direktni potomci Andrejevega brata Mihaela!

Fa stopimo sedaj nazaj v zgodovino tega rodu, tja v konec 18. stoletja! Tedaj se je Helena, ovdovela Stepan, rojena Sever iz Kleč ob Savi, vdruogo poročila z gostilničarjem in žitnim trgovcem, osem let mlajšim Mihaelom Smoletom.

V njunem zakonu sta se rodila dva sinova, Andrej (l. 1800) in Mihael (l. 1804). Četudi je bil Andrej materin miljenček, je vendar v očeh meščanov veljal kot »poredni Mihec«: bil je lahkomiseln, veseljak, vedno preveč odprtih rok in pripravljen udeležiti se sleherne burke. — Štiri leta mlajši brat Mihael pa je odigral vlogo »pridnega Janezka«: bil je resen, varčen in trgovsko sposoben. Medtem ko se Andrej nikoli ni oženil in je razmeroma mlad umrl, si je njegov brat že zgodaj ustvaril urejeno družinsko življenje. Umrl je v 73. letu starosti.

Mihael Smole (1804—1877) je imel tri otroke: sina Mihaela (1834—1864), hčer Kristino (1838 do 1872) in sina Viktorja (1842—1885). S sinovoma je rod po moški liniji izumrl, le hčerka Kristina je imela otroke. Ena od njenih poslednjih potomk je naša gostiteljica doktorica Kristina Fürtinger, ki pa je tudi že mati dveh bistrih dečkov. In če kaj velja stara ljudska modrost, da kri ni voda, tedaj sem tudi smel v očeh Andrejeve prapranečakinje in v očeh njenih sinov zagledati oni čudovit žar šegavosti, poguma in razumnosti, ki odseva že iz podobe, četudi je delo tako umirjenega Langusa. Kakšen čudovit človek je moral biti Prešernov najljubši prijatelj, zvesti drug vseh pesnikovih veseljih in trpkih ur!

Karolina Techner (+1963), pranečakinja Andreja Smoleta, mati sedanje lastnice Langusovega originala

ZVEST PRIJATELJ

Andrej Smole se v našo literarno zgodovino ni zapisal kot kak pomemben ustvarjalec. Res je, da je iz angleškega prevedel dvodejansko komedijo »Varh« in da je zapisoval slovenske ljudske pesmi, toda v našo literarno in kulturno zgodovino je Andrej vstopil predvsem kot najbližji prijatelj Matije Čopa in Franceta Prešerna, kot mecen, kot podpornik slovenskih prerodnih prizadevanj, kot svetovno razgledan samouk, poznavalec jezikov, posmehljivec avstrijskemu fevdalizmu, kot lastnik bogate biblioteke, odprte vsem, ki so se hoteli seznanjati s svetovnim slovstvom — veljal je na splošno za najbolj revolucionarnega in najbolj naprednega med vsemi Slovenci svoje dobe. Le tako moremo razumeti Prešernovo besedo o »bratcu Andreju«. Nikogar na svetu Prešeren ni tako milo imenoval...

V Copovi reški in lvovski dobi je bil Andrej Smole učenemu prijatelju ne le marljiv kore-

Andrej Smole (po kopiji Jurija Subica iz l. 1885)

spondent in poročevalec o domačih kulturnih zadevah, pač pa tudi širokogruden podpornik.

V posebno čast moramo Smoletu šteti tudi dejstvo, da se je potrudil pisati svoja pisma v slovenščini (čeprav v nekaki ljubljansčini tistega časa), medtem ko si je večina slovenskih izobražencev v oni dobi pisarila le nemška pisma.

GLAZOVNATA PRINCESA

Enaindvajsetletnega Andreja Smoleta so domači silili, da se zaroči s prvo ljubljansko lepoticico tiste dobe, sedemnajstletno Fino Češkovo. Zaradi skrbne vzgoje, imela je celo dunajskega učitelja za etiketo, in zaradi bogastva staršev, ki so bili znani trgovci s steklom, so deklice v takratni Ljubljani kar splošno imenovali »glazovnato princeso«.

Kaže pa, da so bili Finini starši presneto previdni. Dali so Andreju dveletni rok, da se izkaže in umiri. Niso pa očitno prav ravnali, zakaj Smolè se je ogorčeno umaknil; o tem nam priča njegovo pismo prijatelju Copu (24. februarja 1823).

S to slovečo lepoticico se je potem 14. novembra 1. 1824 poročil Fidelis Terpinč, rojak iz Kranja in znamenit slovenski gospodarstvenik, eden prvih našega rodu.

Po razočaranju z »glazovnato princeso« je Andrej Smolè izgubil vsak smisel za urejeno družinsko življenje. Predal se je veseljačenju in lahkomiselnemu življenju. K sreči je za njim stala mati s slepo ljubeznijo do svojega prvorojenca. Plačevala je njegove dolgove in ga reševala iz vsakovrstnih stisk.

Ni pa bil Andrej Smolè kak ženomrzec, kot tudi Prešeren ni bil in najbrž tudi Cop ne.

Andrej Smolè je imel tri otroke, vse rojene zunaj zakona. Z »neko gospodično« Marijo Rudolf je imel sina Andreja, ki se je pisal seveda po materi Rudolf. Rodil se je fantič 9. novembra 1827.

Za sinovo ljubico, bodočo mamico, se je stara gospa Smoletova vprav materinsko zavzela. Še bolj plemenito se je izkazala, ko je po pobegu Rudolfove z nekim častnikom na Dunaj prevzela vso skrb za osirotelega dečka.

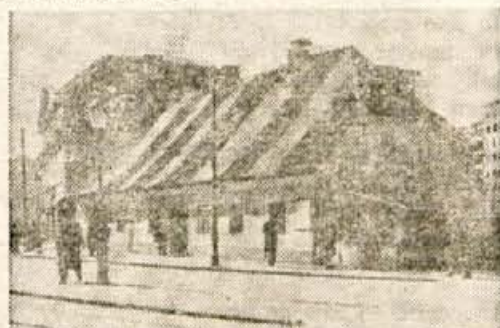
Leta 1833 je Helena Smolè umrla in mladi, komaj šestletni Andrej Rudolf poslednjemu ni bil več deležen ljubeče ženske roke. In ko je leta 1840 umrl še njegov oče, ni bilo nikogar več, ki bi se za dečka zavzel.

Pač, to je storil Prešeren! Kot štirinajstletni trgovski vajenec je Andrej Rudolf napravil neko nerodnost. Njegov uradno postavljeni varuh dr. Napret je dal otroka zapreti v ječo — dasi bi se neznatna škoda, ki je je bil kriv fantič, zlahka in hitro poravnala, saj mu je oče testamentarno zapustil kar 8000 goldinarjev, kar je bila za one čase res velika vsota (za primerjavo: Prešeren je dobival pri dr. Crobathu po 800 goldinarjev za letošnje službovanje!).

O tej stvari piše tudi Ernestina Jelovškova v svojih »Spominih«:

»... Ko je Prešeren zvedel, kaj je s fantom storil njegov skrbnik dr. Napret, je bil silno užaljen in se je takoj kar najtopleje zavzel za dečka. Najprej je poskrbel, da so ga takoj izpustili; in ko se je potem preselil v Kranj, ga je vzel s seboj, za pisarja v odvetniški pisarnici. Andrej Rudolf je ostal pri Prešernu do njegove smrti.«

Ceravno mladi Andrej Rudolf svojemu dobrotniku ni bil najboljši pomočnik v Kranju (zavajal je h kartanju v pisarni še drugega pisarja, Primoža Sokliča), se je doktor še enkrat očetovsko zavzel za sina svojega nepozabnega prijatelja Andreja Smoleta.

Stara gostilna Figovec, rojstni dom Andreja Smoleta v Ljubljani (stavba je bila po vojni porušena)

Smoletova graščina Prežek pod Gorjanci (opustošena v vojni, slikana 1. 1967)

Ze močno bolan (bilo je to v septembru 1. 1848) je spremljal fanta na nabor v Ljubljano in ponujal zanj 800 goldinarjev odkupnine. Ker pa se mu to ni posrečilo, je izposloval za mladega Andreja vsaj daljši dopust, da mu ni bilo treba koj k vojakom. Kmalu po Prešernovi smrti pa so fanta vpoklicali in služiti je moral celih osem let! Taka je bila tedaj vojaška obveznost.

Andrej Rudolf je imel tri sinove: Alojza (r. l. 1859), Franča (r. l. 1861) in Viljema (r. l. 1867). Z ženo in sinovi je Rudolf zapustil Ljubljano (med l. 1867—83) in se naselil na Dunaju. Starejša sinova sta se zaposlila v dvorni in državni tiskarni. Alojz Rudolf je popravil očetovo brezbriznost do slovenskega prepoveda in do Prešernovega literarnega dela s tem, da je v letih 1894 in 1897 objavil v dunajskih »Herbstblüthen« dve skupini prevodov Prešernovih pesnitev.

GRASČINA POD GORJANCI

Ze itak ne preveč trdnega Andreja Smoleta je življenje v tujini in na potovanjih zdravstveno povsem izčrpalo. Posebno živce je bil slabih. Zato mu je skrbna mati kupila staro graščino Prežek pod Gorjanci. Menila je, da si bo v naravi in daleč od mestnih zapeljivosti okrepil svoje zdravje. Res je bil potem Andrej Smolè od 14. januarja 1833 do 3. februarja 1840 pravi graščak, toda slab gospodar in popustljiv gospod svojim tlačanom, od katerih ni hotel nič terjati, češ, saj jim tudi ni ničesar posodil.

Janez Trdina, dolenski bard, ve povedati, kakšen spomin so ohranili ljudje tam okoli Prežeka na Andreja Smoletu, posebno njegov grajski oskrbnik Petrič:

»Gostoljuben je bil brez konca in kraja. Prijateljem ni stregel le z najboljšim domačim vinom, ampak tudi z dragim šampanjcem. Kak posebno vesel večer je šla rakom žvižgat cela košara butelj. Spat se ni mogel lahko spraviti, pred eno uro po polnoči ni legel nikoli, včasih je blagoval z društvom do treh in tudi do belega dne.«

»Enkrat ga je obiskal Prešeren in ostal pri njem dobre tri tedne. Imela sta dirindaj, da nikoli tacega. Šampanjec je tekel curkoma. Kaj sta se menila in čemu sta se tako neusmiljeno krohotala, ni mogel malo izobraženi oskrbnik razumeti. V posteljo sta hodila ob dveh ali ob treh, potem pa spala kakor kladi in smrčala strahovito, da se je po vsem gradu čulo, do enajstih in tudi do poldne. — Čez nekoliko dni se jima je pridružil še turnski grof, pesnik Anastazij Grün. Zdaj se je začela šele prava črna vojska. Hrum in šum razposajenih gospodov se je razlegal cele dni in noči. Vsa družina je govorila, da takih norcev grad še ni videl. Na srečo je to trajalo samo tri dni. Ko je Turnski odrinil, sta morala razsajati sama.«

»Kadar se je tovarišija razšla, se je Smolè kratkočasil z branjem. Bukev je imel cele sklade, na cente. Bil je, kakor veli Nемеc, načitan mož. Govoril je več jezikov in znal občiti enako lepo z gospodom in kmetom, z domačinom in tujcem.«

V letih, ko je bil Andrej Smole gospodar na Prežeku, se je sprijaznil s kmečkim dekletom Nežico Jaki. Rodila mu je najprej sina Franceta, že po njegovi smrti (l. 1841) pa še hčerko Nežico Antonijo.

Kdo ve, ali še žive krvni potomci nezakonskih otrok Andreja Smoleta? Močno verjetno je, da njegov rod ni tako usahnil, kot je Prešernov.

PRVI SLOVENSKE MRTLVAŠKI LIST

Ana Jelovškova je svoji hčeri Ernestini pripovedovala, da je Prešeren »samo Copa in Smoleta nazival prijatelja«. Rekel ji je še, da znanec ima pač dosti, »toda ti niso moji prijatelji«.

Andrej Smolè je umrl dne 30. novembra 1. 1840 — komaj štirideset let star — v poznih večernih urah (njegov brat Mihael je zvedel za smrt ob pol enajstih ponoči). Zadel ga je kap po dolgotrajni živčni bolezni, ki si jo je nakopal v nemirnem življenju v tujih deželah.

Ernestina Jelovškova piše v svojih »Spominih«:

»Bil je ravno Smoletov god in povabil je bil več gospodov na večerjo, na zajca. Samo ob sebi se razume, da je bil tudi Prešeren povabljen. Ko pa je Prešeren vstopil v jedilnico, zgrudil se je Smole od kapi zadet v njegovo naročje. Hitro so poslali po zdravnika in duhovnika — toda Smole je bil ob besedo.«

»Ves zasopel, potr in prepaden pride Prešeren moji materi povedat, da je izgubil svojega najzvestejšega prijatelja. Moja uboga, otročja mati pa, namesto da bi kazala sočutje v njegovi bolečini, ga vpraša, kdo je pa potem zajca snedel? Globoko užaljen se je obrnil Prešeren proč.«

Potem se je ves v solzah vrnil k mrtvemu prijatelju in bedel ob njegovem odru do jutra.

Andrejev brat Mihael je nato pesnika naprosil, naj sestavi mrtvaški list. Bil je to prvi tiskan slovenski mrtvaški list (drugega je dobil Prešeren!). Natisnjen je bil v gajci:

»Včeraj o pol enajstih ponoči me je britka žalost došla, da mi je preljubiga brata, Andreja Smoleta, zgodna smrt vzela. — Pogreb bo jutri ob treh popoldne. — Naj ranjki prijatelj in znanec v milim spominju ostane! — V Ljubljani, 1. dan Grudna 1840. — Mihael Smolè.«

Štiri leta pozneje, prav za prijateljev god in rojstni dan, je Prešeren priobčil v »Novicah« gotovo najprejeteljivejšo slovensko žalostinko »V spomin Andreja Smoleta«.

Črtomir Zorec

Franci Zagoričnik

Noč dolga noč

I

Nikjer nima pričetka
nikjer pričetka
pot dolga pot
do vsakega mesta

Zato se ustavimo tu ali tam
Nikjer ni boljšega zavetja
kakor tu ali tam

Ni svetih mest razen teh
kjer se prižigajo pesmi
sredi dolgih zim

Živini se prileže ta toplota
še mraz popusti
veter se izogne hrbtom
zvezda počaka na čelu

II

Ponovimo si sanje
preden zapuste spomin
njih cena je majhna
a dražljiva

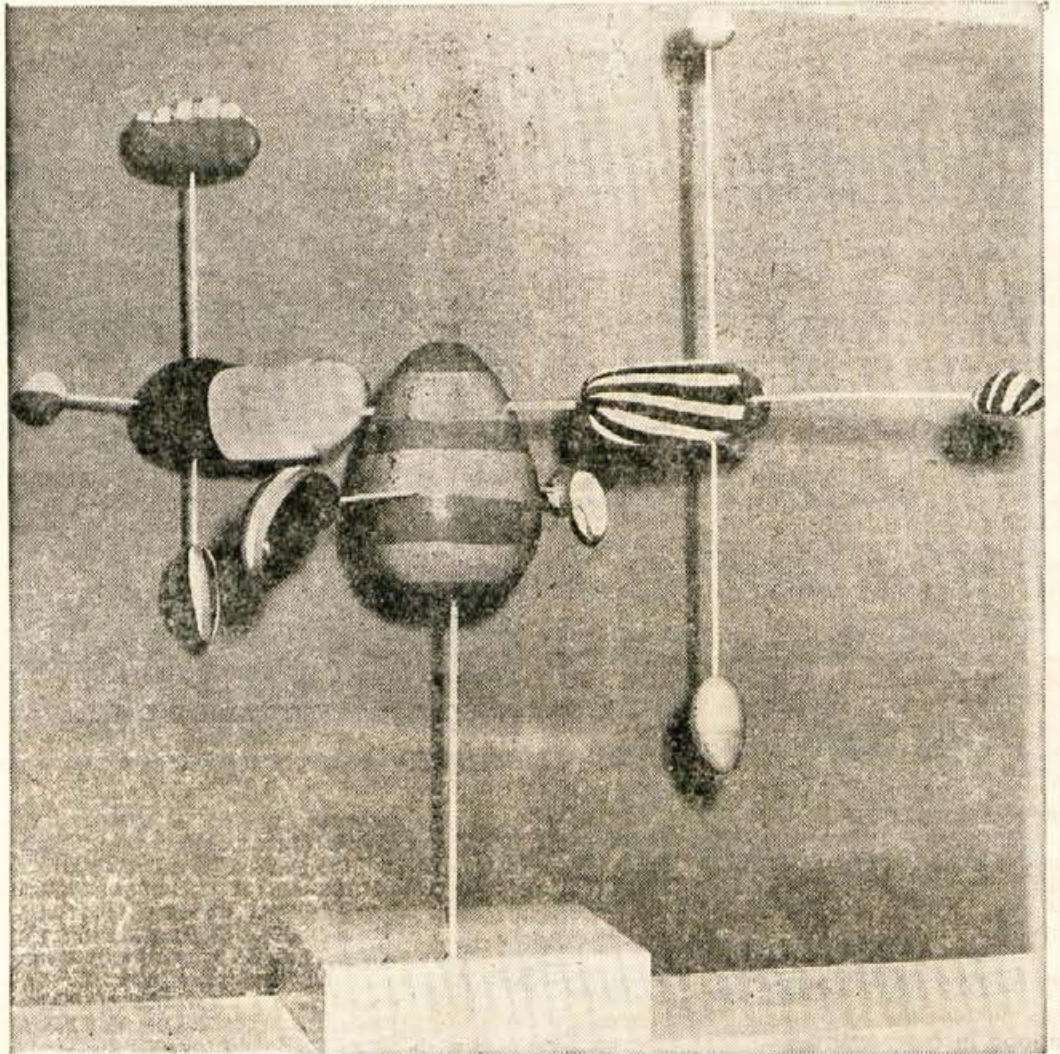
Ponovimo si smrti svojih dedov
mraz je bil prav takšen
ali jih prikliče kaj drugega

Govorimo in govorimo
ko se že brade premikajo same od sebe
in zobje šklepetajo svojo žalostno
to vselej isto pesem
noči dolge noči

Kakšno pot smo si zadali
Kako se bomo prebili skozi svoj dolg
Kakšen dar bomo prinesli živim

Sama vera in zaupanje nas je
a kar nas žene strah in dvom
da ne bi zamudili
kajti en sam hip je naš

naš člen v pesmi
ki se bo izgubila v pesku
ali v rekah
ali tudi ohranila do poznih rodov

Rdeča in modra telesa, 1963

III

Spomnimo se vseh zamujenih priložnosti
kajti rešitev je bila z nami
kakor je sedanje že vse preteklo
tako bo tudi prihodnje
in rojstvo ki nanj se sklicujemo
je le ponovljena priložnost
kako dolgo še

Kako dolgo še se misli
ponujati rešitev
kakor da je vselej tu
na smrtni strani sveta
ali še bliže
na samem dosegu
v samem srcu stvari
to rojstvo

To rojstvo
ta smrt
tisto presegajoče
samo trajanje
ki se nas oklepa
z našimi rokami
k nam obrnjeno
iz nas

Iz nas ta smrt
ki daje dokončnost nas samih
potrditev in nič
in še bolj blizu
v ničemer razvidno priložnost
zamujeno
in brez nadomestila

IV

Spomnimo se končno tega
česar ni zaobsegel spomin
le znamenja na nebu ali na zemlji
nekaj je bilo v zraku
nekaj je bilo čutiti
ali slutnja
nečesa kar je šele iskalo svoj izraz
ni še oblikovalo besed

Samo ta noč
ta dan noči
in sami se vprašujemo
od kod prihajamo kdo smo
kam bomo šli potem

nekje pač so naša kraljestva
nekakšni kralji prava reč
zdaj jih je že toliko
kar smo odšli za odpadlim ometom
kdo razen teh ki naj bi bili

in ne bomo nikdar več
možnost in vera vanjo
in samo to
kamor smo zaman upirali pogled

Podzemlje

I

Tam kamor se je pogreznila
dolga reka Sava
odnašajoč sokove mrtvih

Nikoli jih nisem častil
niti v spomin pokopal
ali kako drugače gojil

Se venomer prihajajo
v neusahljivih sprevodih
žejni svetlobe in čustvovanja
polni teh jalovih pravic

Ker svet je brez njih

II

Mesta so živahna
v svoji mrtvosti
videzi se preHITEVAJO

Jutro je
Zora uprizori svoj spektakel

Nekaj bo iz tega
nekaj klavrnega kakor vedno

Spodbuda ugasne
potem pa spet stara pesem

Jutri bo spet novo jutro
ampak nikoli se ne bom ozrl
dovolj natanko

Ne vem
če se bom sploh kaj oziral
po tem znanivcu večnosti

Kaj vem
Vse te nenéhne premene

Prednik na štirih nogah
ali s plavutmi
bi bil na istem

Prav tako tisti
ki mu bo svet ugasnil
pred lastnimi očmi

III

To kar je trajno
in zaobseže rodove vseh bitij
to kar je zagotovljeno
do otopelosti

Tako gre mimo nas
kar je nad nami

Brez cene je svetloba neba
kakor zrak ali kakor voda

In vendar smo močno hvaležni
za vse neštete darove

Prav zato postajamo
na vzvišenih predelih
ob starih obzidjih
in po gorah

in molimo
k tej deželi

To je naš kruh

Alpe nam sežejo do nog
To je naš kruh
Sava ubira pravadno pot
To je naš vsakdanji kruh

IV

Naše oko je potešeno
Odložili smo odvečno seme
Navzdol nas nesejo noge
v vdanosti

Tako je moralo biti
Prebili smo ta najbolj prav
nimamo si kaj očitati

V

Reko popestrijo strupi
v različnih odtenkih

Ribe so neužitne

Zrak prinaša bolezn

VI

Konec je prav nepomemben
Beseda ne odpomore ničemur

Kajti nič ni tolažilo
kadar obnemijo čuti
v gluhosti in slepoti

Skozi telo pronica prst

Nova ljubezen
zelo trajna
nas prevzame

nova pravičnost

Mir

ki seže onkraj videnega
in onkraj čutenega

VII

Ali je to veter
ki se ni oprl v drevo

posekano drevo
ki se ni uprlo vetru

in ga ni zadrževalo
in ni zanihalo
ni bilo slišati
tega kar bi moglo biti

ali je kaj drugega takšnega
česar ne občutimo
in ne domislamo
in si ne upamo reči da je
in ne da ni

ker biti hočemo natančni
in v vsem prepričani

povračilo pa je beda

Rdeče vozlišče, 1968

Likovno gradivo
je prispeval akademski
slikar Vinko Tušek

Marjan Štancar-Mónos

Memento moriDramatični igrokaz v štirih slikah
Odlomek iz tretje slike

- ANA:** *(Vstopi, za njo Katra.)*
France — »čudovito« sestro imaš, tako sta si podobna.
- PREŠEREN:** *(Neprijetno mu je.)*
Nani, vsaj dobro jutro mi reci, no... Ti pa najprej s takšnimi besedami na dan. Si nisi mogla vsaj za pol ure prihraniti tega? Bog daj, Netka!
(Ji izteguje roko izpod odeje in pokašljuje.)
- ANA:** *(Ponujeno roko je sicer prijela, vendar ne ve — ne kam, ne kod in se nerodno ozira okrog; usede se na ponujeni stol, medtem jo Prešeren žalostno opazuje.)*
Tako utrujena sem, pa bi morala kar pred vrati kot pes čepeti, gospodarja čakati in vdano cviliti.
(Zaihti in joče v dlani.)
- PREŠEREN:** No, Ana, potolaži se, potolažil Zame ti ni treba skrbeti. Ja, kje sta pa otroka?
(Katra odide.)
- ANA:** *(Zlobno.)*
Mladička? Zunaj pred vrati. Kako pa njun oče svoje sprejema, sem jima že povedala in še jima bom — naj si le zapomnita, naj vesta, kaj mora njuna mati zanju prestajati.
- PREŠEREN:** *(Razburjen, drhti.)*
Ana, ti me ljubila nisi, ne ljubiš me in me ne boš nikdar ljubila.
- ANA:** *(Zagonetno, ironično.)*
Res je, ne ljubim te. Pač prepozno, vsak svoje življenje imava.
- PREŠEREN:** Toda, Ana, svoje sem v dobrem delil s tabo.
- ANA:** *(Površno.)*
Kaj me briga! S pijancem sem se »spečala«, to mi že vsak paglavec poje za hrbtom; skoraj mi bodo v obraz žgoleli.
- PREŠEREN:** *(Hudo mu je.)*
Ana, tako rad sem te imel.
- ANA:** *(Odrezavo, žensko.)*
Da, morda res, ljubil pa si že davno prej drugo; saj ne vem, morda te imam še rada, ljubiti pa te ne morem — razumi. Vsak svoje življenje imava.
- PREŠEREN:** *(Se zdrzne.)*
Kje sta otroka?
- ANA:** Zunaj. Katra ju noter ne bo pustila.
- PREŠEREN:** Katra!
- ERNESTINA:** *(Se je medtem počasi približala.)*
Teta so rekli, da moramo kmalu oditi.
- ANA:** No vidiš! Ti nisem rekla?
- PREŠEREN:** *(Ernestini.)*
Tinka, dobro jutro, punčka; tako si že zrasla, odkar me ni bilo pri vas.
- ANA:** — *(Prepirljivo.)*
Da, septembra si svojega pisarja Andreja Rudolfa lahko pripeljal na vojaški nabor v Ljubljano; k nam si se komaj oglasil, upadel in izmučen... Otekle noge, hm, zanj jih pa nisi imel; no — decembra, vem — takrat si že legel.
(Prešeren je pobožal Tinko, ki se je stisnila k njemu.)
Pusti otroka, saj vidiš, da si bolan! Bi rad, da se še ona okuži s čim?
- PREŠEREN:** *(Z raztrganim glasom.)*
S čim?
- ANA:** *(Zlobno.)*
Kaj jaz vem, kje vse si tačas ležal!
- PREŠEREN:** *(Roteče.)*
Ne bodi no nora, Ana! Kaj me ne vidiš?
- ANA:** *(Porogljivo, uporno, trmasto.)*
Sedaj že, toda potem — ko jaz odidem...
- ERNESTINA:** *(Z zanimanjem lista po knjigah.)*
Kajne oče, da bodo vse te knjige potem, ko boš ti umrl, moje?
- PREŠEREN:** *(Zvedavo, odprtih ust ga v pričakovanju odgovora gleda.)*
(Jo poboža po glavici.)
Seveda, seveda otrok.
(Kot da se je nečesa spomnil.)
Kdo pa ti je to povedal?
- ERNESTINA:** *(Prostodušno.)*
Mati so mi tako rekli, ko sem jih vprašala, kaj mi boste dali.
- PREŠEREN:** Hvala lepa, Ana!
(Ernestini.)
Kje pa je Franci?
- ERNESTINA:** *(Smeje.)*
V kuhinji, štrukelj je!
- PREŠEREN:** *(Zadovoljen nasmeh mu razvedri obraz.)*
No vidiš, Ana, saj se vselej vsaj skorja najde.
- ANA:** Skorja že, skorja, kaj drugega kot drobtine pa od tvoje mize nikdar ne pade!
- PREŠEREN:** *(Žalostno.)*
Ana, kako moreš; ne vidiš, da sem raztrgan, razcapan, da sem sam lačen?
- ANA:** *(Razjarjeno.)*
Lačen — lačen — lačen! Ti je treba biti lačen? Manj bi potepuhom in candram razdajal, malo manj bi popival in na otroke mislil — pa bi bilo!
- PREŠEREN:** Nani, Nani, saj veš, da mi je hudo.
- ANA:** *(Udari togotno z ного ob tla.)*
Nič hudo; meni je prav lahko, o seveda! V začetku meseca bi mislil na to, koliko dni ima mesec. Ne pa — dajmo, ko imamo — potem pa skozi prazen »škričelj« škilimo! Enkrat vse, drugič nič. To ni življenje!
(Začne togotno biti ob tla.)
- PREŠEREN:** *(Mukoma.)*
Ana, prosim te, kar tolči takole, ne branim ti, vendar priporočam ti, da to delaš doma; tam podobne reči zaradi mene mirne duše lahko počneš, kadar se ti zljubi.
- ANA:** *(Se umiri.)*
Ti me podiš? Ne vem, koliko ti je do otrok in do mene, toda dozdeva se mi, da ne preveč, drugače mi ne bi uničil življenja.
- PREŠEREN:** *(Preplašen jo zaprepaščeno gleda, ne more prav verjeti, kar je ravnokar slišal, trdo, stvarno.)*
Ana, vse bi dal, da to ne bi bilo nikdar res!
- ANA:** Pa je, zato ti nimam več kaj povedati.
- PREŠEREN:** Nisem te hotel raniti v samoljubju.
- ANA:** Želim si, da bi — umrla.
- PREŠEREN:** Čudno, da se človek lahko tako nenadoma spremeni.
- ANA:** Zdaj res ne čutim nobenega čustva več, nobene ljubezni — samo sovraštvo do sebe; preklinjam dan, ko sem se ti vdala!
(Joče.)
- PREŠEREN:** *(Trese se in Katra, ki je vstopila, ga podpre z blazino.)*
Brž, ko bom lahko hodil, te pridem obiskat.
- ANA:** Uh, moja največja napaka. Vsa strast se je porazgubila po prvi noči! Naj si prizaneseva slovo? Kaj naj sedaj — brez tebe? Kaj bo z otrokoma? Oba bom imela sama.
- PREŠEREN:** Vsa sladkost se je umaknila sramu razkritja.

ANA: Mislim, da te razumem; ni bila ljubezen, bil je le greh in sedaj je pokora.
(Pokaže na vrata, skozi katera je pravkar odšla Ernestina; videti je, kako se z bratcem preraja za mizo.)
Pokora je priberačeni kruh.

PRESEREN: Ne govori tako, Ana!

ANA: Nisem si zaslužila trpljenja, ki si mi ga prizadejal. To mi vsakdo, ki me pozna, v obraz pove.

PRESEREN: Da, da, ne bi smel tvegati!

ANA: Nikdar ne boš vedel, kako sem se borila sama s seboj.

PRESEREN: Saj imaš vso pravico izbrati si ljubimca, če si ga želiš! Prikoketiraj si, kogar si hočeš!

ANA: Se je v tebi ponos umaknil obupu, te je groza pred odločitvijo, da si neomajen v trdovratnem upor proti zakonu? Samo pomisli, Katra mi je prej odprla vrata! »Ti tukaj?« mi je rekla. Nisem ji niti utegnila povedati, da sem prišla na ne ravno prijateljski obisk, ko je že zaloputnila vrata pred mojim nosom. Otroka v jok, tvoji sosedje pa k oknom in tisti škodoželjni obrazi so se razpotegnili v strasti. Osramočeno so me »tolažili«, da sta otroka revčka in še in še.

KATRA: Prosim, povej, kar imaš povedati!

ANA: Le molčite! S Francetom moram sedaj govoriti. Vi ste mi že pokazali, kaj znate.

KATRA: Bom še jaz povedala!

ANA: Ne, sama se bom pogovorila!
(Prešernu.)
Čim prej bova razumela drug drugega, tem bolje. Zaradi tega sem tudi vztrajala pri odločitvi, da te še enkrat obiščem in to sem danes uresničila. Žal mi je, če se res počutiš tako slabo, kot si videti, toda ...

PRESEREN: Naj te nikar nič ne skrbi, saj bo še vse dobro.

ANA: Upam, da se zavedaš, kaj je tvoja sveta dolžnost. Lačni smo, nimamo kaj jesti, ti pa poležkuješ.

PRESEREN: Kar nadaljuj — vso pravico imaš, da poveš vse, kar želiš, kakor veš in kot misliš!

ANA: Nisem prišla sem beračit, moledovat, naj je tudi videti tako; ne, predobro vem, da bi samo čas izgubljala.

PRESEREN: Z zmerjanjem pa ne?

ANA: Otroke priznaj, poroči se z menoj!

KATRA: Velik načrt.

ANA: Misliti morava tudi na otroke.

PRESEREN: Mislim, da ti ni treba skrbeti, če mislim ali ne.

ANA: Kako siv pogled imaš!

PRESEREN: Hvaležnosti — ne, te pa res ne poznaš.

ANA: *(Topo.)*
No, kaj bova storila? Pristaneš ali ne?

PRESEREN: *(Zalostno.)*
Ana, kaj res ne vidiš? Bolan sem.

ANA: Lahko kaj storim zate?

PRESEREN: Oh ne, ne ne — raje ne ...
(Ana izbruhne v histeričen jok, iz kuhinje pribeži Tinka in se je preplašena oprime. Iz kuhinje se sliši zadovoljno brundanje »Didel-dudel — didel-dudel!« matega Francija.)
Poslušaj me, Ana, zdaj ni primeren čas, da bi si povedala to, kar misli. Puščam ti prostost, več ti res ne morem dati, saj to je vendar vse!
(Izveče denar od Jurija izpod vzglavja in ga še nepreštetega izroči njej. Katra kar zazija, pa jo z gibom roke umiri. Ana začne preštevati denar, ga spravi v nedrje.)

KATRA: Ne kaži denarja nikjer, da ne bo nesreče.

ANA: Ja, saj to ni vse, to ni dosti! Kam pa naj s tem, kaj le naj s tem?

PRESEREN: Razumi, Ana, to je vse, kar imam, vsel!

KATRA: Ti ne boš nikdar nič imel, to so že mati davno tega dejali!

PRESEREN: Katra, bodi dobra, pa nam skuhaj kavo!

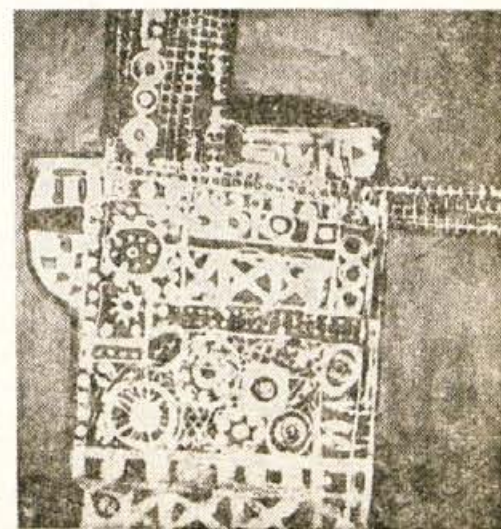
ANA: *(Medtem ko Katra odhaja.)*
Ja, res je, ko se bova poročila, boš moral biti bolj moški, bolj za družino skrbeti in tisto pisarjenje opustiti. Saj ti ne branim, saj ti žale besede ne rečem, le to povem, da tako, kot ti delaš, ni prav! Ja čisto res, kar drugih dohtarjev poznam, ja vsi so gospodje. Ti se pa z reveži družiš, babnicam hvalnice poješ in na Boga pozabljaš. Saj nič ne rečem, ne grem v cerkev, da bi sveto molila — verno in zbrano. Nekaj pobožnosti pa le mora biti; kaj bodo pa ljudje rekli, ko te nikdar ne vidijo notri. Prečastiti gospod Dagarin so tudi zelo hudi nate in ti me tako onesrečuješ.
(Joče.)
Saj ni treba moliti, lahko bi malo okrog pogledal, kdo vse je prišel, kakšno obleko ima ta in oni — pa še oni prav pod prižnico, nekajkrat bi zakašljaj, se usknil in — maše bi bilo konec. Bog bi bil zadovoljen, gospod dekan tudi, jaz bi bila srečna gospa, ti pa gospod dohtar!

KATRA: *(Pogleda skozi vrata.)*
No vidiš, ali ti nisem prav tako rekla. In ljudje bi imeli zavzane jezike, kar je glavno. Ti pa kar po svoje, kar po svoje se boš med potepuhi, pohabljenici in potuhnjenci klatil, boš s pijanimi kladami drugoval!

PRESEREN: *(Stresa ga.)*
Ne bo treba — nič več; nič več.

ANA: *(Se plaho stisne k njemu.)*
France, kdaj bom tvoja ženka?

PRESEREN: *(Se trpko nasmehne, odsotno.)*
Moja ženka bo smrt grenka.
(Ana ga besno pogleda, zgrabi Tinko za roko, pozabi zapreti vrata za sabo, v kuhinji dvigne Francija v naročje in že je ni več. Prešeren trudno omahne na ležišče.)

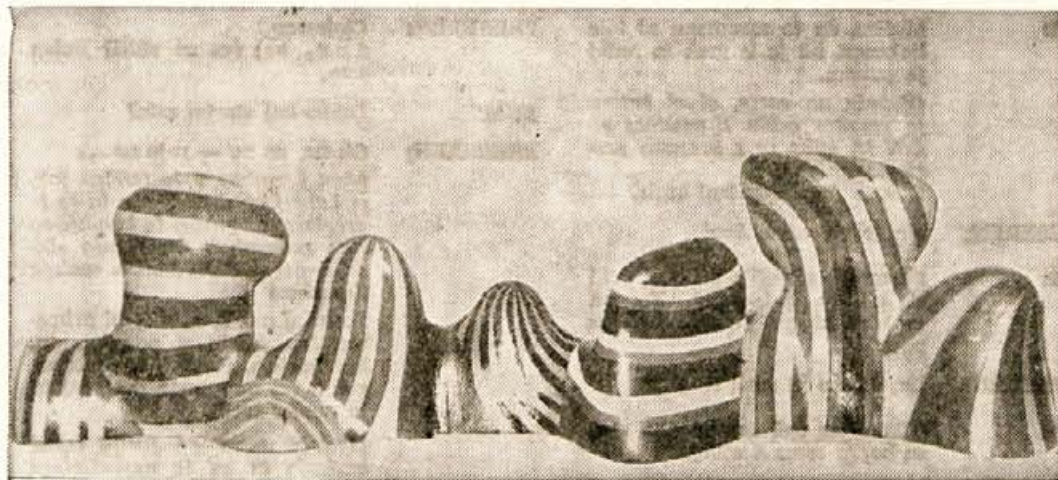
Stroj II, 1967

Knjižna novost

Te dni je izšlo pri Mladinski knjigi v Ljubljani delo Stanka Šimenca Pot v filmski svet.

Knjiga je priročnik za učitelje osnovnih šol in srednješolce, dobrodošla pa bo tudi vsem ljubiteljem filmske umetnosti.

Vrsta rdečega in modrega, 1968

Valentin Cundrič

Roke

Aforizmi

Ne smem je nositi —
odlagam krono iz ptic;
zaman sem ukrotil
plašljive živali.

K vam prihajam ko srce.
Tako se je včasih prikazoval bog.
Kopnim v prostranstvu vaših rok,
ko jabolko v ustih otrok,
olupek pod peto plešočih nog.

K vam prihajam kakor jezik.
Hočem biti v vas ko trn zadrt.
Izderete me in si prilepíte papirnate jezike,
namočene v najbolj dišečo strd.

K vam prihajam kakor rana,
ogrnjen v raševino brazgotine;
verjemite: ta obleka je pretesno tkana
in v njej življenje neprijetno mine.

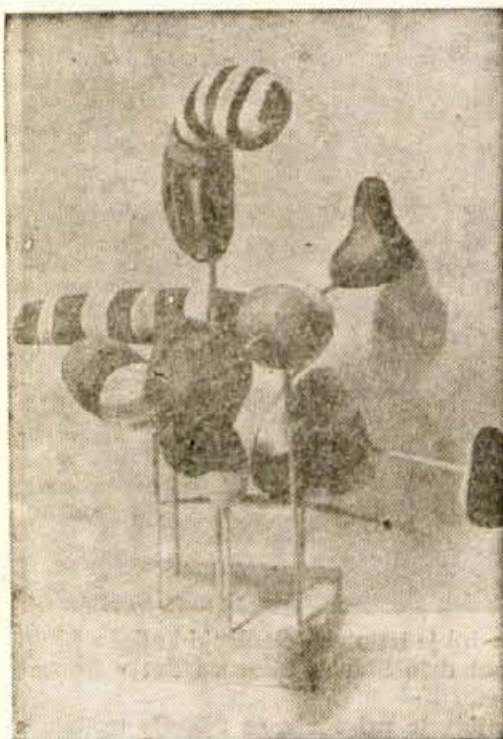
Nesmiselno je obupati,
nad čemerkoli, tudi nad obupom.
Nesmiselno je zamahniti
nad čemerkoli z roko.

Preveč smo izgubili, da bi bili bogati.
Reke so potopile, plazovi odnesli dosti kosov nas.
Crede so nas pile, sovražni vozovi odnašali.
Dosti smo tudi zavrgli.
Ko bi se mogli poiskati in sestaviti nazaj,
bi bili višji od obzorja.

Našel sem se, človeka iz prsti.
Grude čutim, kotale se v meni razigrano.
Slednji svoj kamen poznam.
Kadar se kakšen okruši, solze začutim.

Od tožbe lahko liste potrgam — veje ostanejo.
Lahko jih polomim — deblo ostane.
Deblo tožbe sem jaz sam.

Roki rasteta navzven, druga od druge,
navkreber za sebe v nebo.
Rameni oblikujeta v zaokroženo veselje
žen, ne da bi hoteli. Ko bi rasli
navznoter, bi se srečali
v srcu. Tako se pa nikoli ne.

Rdeče in modro I, 1968

Vsakomur je izrečena samo ena beseda.
 Dvozložna, kaj bi človek s trozložno besedo.
 Prvi zlog je rojstvo, drugi smrt.
 Vmes je pa molk in izzivanje zadnjega zloga.

Izrečena beseda je tvoja zemlja.
 Če se je ne oklepaš, si pogubljen.
 Če jo preglasiš z lažno besedo,
 se nisi rodil in tudi umreti ne moreš.

Rojstvo in smrt dajeta izgovorjeni delež drug drugemu,
 rekli bi, da trgujeta preko človeka
 z molkom, ki ga človek okuša in ne prenese,
 zato ga napolni s svojim imenom, s podbesedami.

To je odgovor na vprašanje
 kaj je rojstvo, kaj je smrt,
 in kaj je življenje,
 ki se ga divje oklepamo.

Kar jih je obupalo nad obupom,
 so obsojeni na življenje;
 dvobojujejo se z upom,
 ki steza roke iz obljubljenе dežele.

Obupali so nad obupom,
 predani peruti so zlomili,
 srčno votlino zamašili s cunjjo
 in so gluhi labirintu.

Zrn dneva je toliko kot zrn noči;
 zrn življenja toliko kot peščic smrti.

Stare resnice se pod skalami
 zbirajo v mlakužo molka.
 Stare laži se lepijo s studenčnico,
 ki jo pijemo z rokami.

Shodiš zato, da boš prej in sam
 na edinem cilju.

Roke iščejo obraz
 in iščejo noge,
 noge pa le tla.

Roke so poslednja beseda.
 poslednja želja telesa,
 preden se je rodilo.

Prgišče, ki ga piješ,
 je ena tvojih podob;
 misel, v katero čute zaviješ,
 je rob,
 do kamor se razliješ.

Dnevi, ki so se razbežali,
 so tvoja koža, tvoja obleka.
 Ko vse to lahko mirno pogrešiš,
 te preostali obkrožijo ko trop ovac.
 V vsaki besedi je stopinja izkušnje
 in postelja čutov.
 Misel je edina, ki te izkuša,
 češ: moli me, kadi me.

Po poti, tlakovani s svetovi in zvezdami,
 človek ne more peš: ne po rokah, ne po nogah.
 Lestev, kjer so osončja klini,
 kam si prislonjena: na besedo ali meso?

Rodiš se, ko si še brez volje;
 rodiš se, ko si še brez moči;
 ne izbiraš, ne jemlješ,
 ker moraš biti sam izbran in sprejet.

Cutiš, da je življenje edina zveličavna pot
 od ondod pa do tod
 in čudiš se, da je to le drugo ime
 za pota, ki nikamor ne drže.

Plen si, ki ga je treba ubiti.

Nobena roka ne more pokazati česa drugega
 kot sebe samo.

Naselje IV, 1967

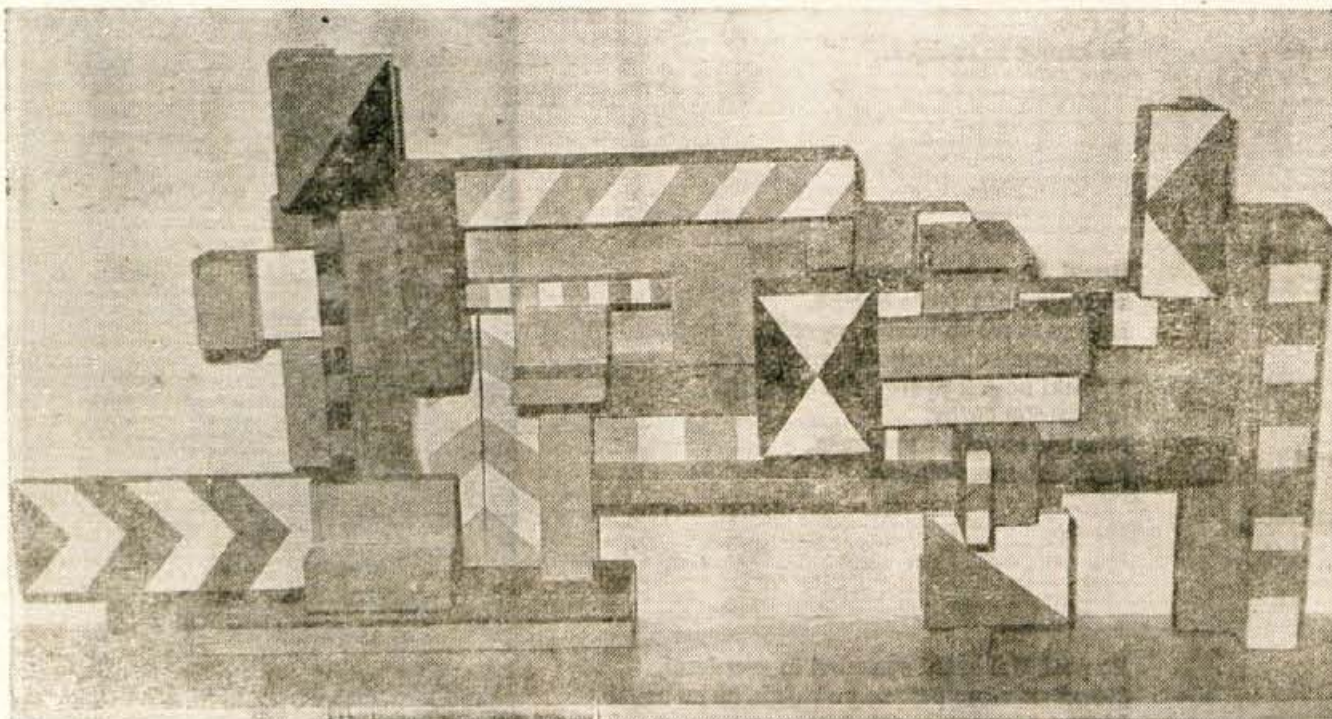
Iskanja v najso- dobnejšem duhu

Slikar in grafik Vinko Tušek

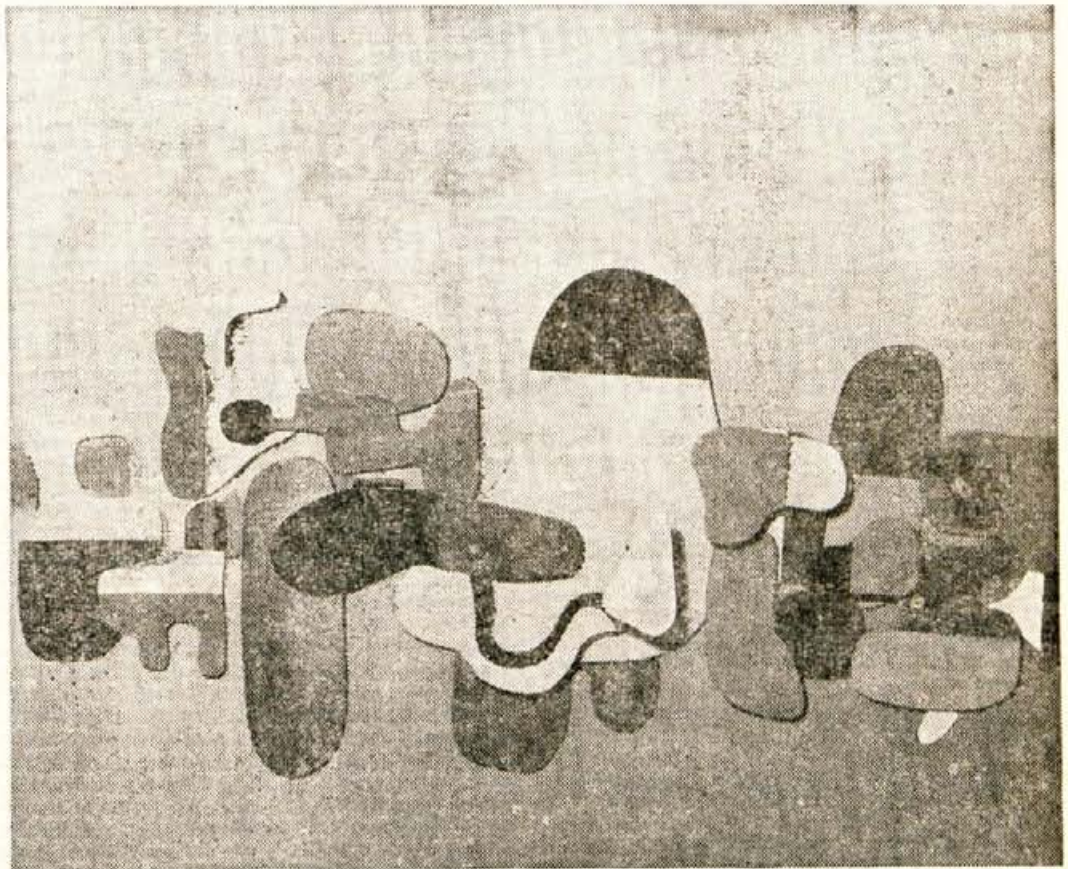
Zivljenjski podatki mladega akademskega slikarja in grafika so skopi, kar je razumljivo in povsem opravičljivo zaradi kratkega, komaj sedemletnega umetniškega »staža«. Vinko Tušek je bil rojen leta 1936 v Ljubljani. Na Akademiji za likovne umetnosti v Ljubljani, kjer je študiral slikarstvo pri profesorjih Maksimu Sedeju in Gabrijelu Stupici, grafiko pa pri profesorjih Božidarju Jakcu in Riku Debenjaku, je diplomiral leta 1962. Po študiju in diplomi na ljubljanski akademiji se je še privatno izpopolnjeval na občasnih popotovanjih po tujini, predvsem v Franciji in Italiji. Dve leti je restavriral in kopiral freske za Gorenjski muzej v Kranju in je pri tem delu pokazal izreden posluš za tovrstno delo, ki pa ga je, tako kot marsikoga, odvrnilo za nekaj časa osebnemu ustvarjanju. Seštevek tako porabljenega časa obsega prav gotovo leto ali dve, ki ju je Tušek žrtvoval za spoznavanje likovne tvornosti v preteklosti in sedanjosti s potovanji v tujino in z delom pri kopiranju in restavriranju

srednjeveških fresk na Gorenjskem. Zato torej ni čudno, da se je prvič pojavil s svojim delom na razstavi gorenjskih likovnikov, ki je leta 1966 obšla Kranj, Kamnik, Bled in Skofjo Loko. Prvega nastopa v javnosti in v skupini gorenjskih likovnikov je že v januarju 1967 sledila tudi prva samostojna razstava v galeriji v Prešernovi hiši v Kranju, ki je pomenila za mladega slikarja poleg prvega samostojnega koraka tudi še korak naprej, kajti brez te razstave bi prav gotovo ne bil sprejet še isto leto med člane Društva slovenskih likovnih umetnikov. Vinko Tušek se je takoj (1967) udeležil društvene razstave v Ljubljani in leta 1968 je z drugimi člani društva razstavljal v Sarajevu. Vendar s tem naštevanjem Tuškovih udeležb na razstavah v letu 1967 še nismo povedali vseh razstav: z nekaterimi gorenjskimi likovniki se je udeležil razstave v Pragi; velik uspeh pa prav gotovo pomeni tudi udeležba na III. trienalu jugoslovanske umetnosti v Beogradu. Tuškove grafike srečamo tudi v letu 1968 na pomembnih likovnih prireditvah, kakršne so: Likovni susret na Paliću, V. razstava jugoslovanske grafike v Zagrebu in Jesenski salon v Banja Luki. Nizu teh razstav je že takoj na začetku letošnjega leta dodal še novo samostojno razstavo (februar 1969); le-ta prča o njegovem mladostnem poletu in pa tudi o tem, da ga delo, ki ga opravlja kot likovni pedagog na osnovni šoli »Lucijan Seljak« v Stražišču, ne odvrča od osebnega umetniškega ustvarjanja, ampak da celo išče sredi najnovejših strujanj v likovnem dogajanju zase tisto smer, ki mu dopušča največ svobode, prostosti in celo razigranosti.

Prav ta najnovejša smer v Tuškovi ustvarjalnosti nas zanima kot osnovni problem v njegovem delu: pot od resnega, racionalno usmerjenega iskalca problemov likovne govornice do veselega, čustvenega ustvarjalca novosti. Razvoj je sicer dokaj lahko opremiti s posameznimi postajami na tej poti, vendar se zasnove novega prepletajo tudi mimo znamenj, ki smo jih tako ostro postavili, predvsem zato, ker so te postaje, ta znamenja vezana na motivni svet, po katerem smo poimenovali razvojne stopnje v obdobja »naselij«, »strojeve«, »prometnihi znakov« in »vozlišč«. Vsekakor so imena posameznih obdobjev vzeta iz motivnega, snovnega sveta Tuškovih grafik, in sicer po najznačilnejših stvaritvah, ki jim je bil motiv ali snov na začetku poti kmečka vas ali neka urbano zaokrožena predloga — naselje. Stroji zamikajo grafika nekoliko pozneje, a prometni znaki in v vozle prepletene črte si nekako v enakih časovnih intervalih slede, kar bi pomenilo, da je naseljem posvečal približno toliko časa, kolikor trem sledečim fazam skupaj.

Izhodišče Tuškovi likovni tvornosti je snov, ki je bila prvotno preprosta kmečka arhitektura, pozneje pa je bila izžeta iz kmečke arhitekture, ornamentike in predmetov vsakdanje rabe. Izžeta in nato ponovno sestavljena v likovni svet, uglasen na medsebojne odnose mehkih in grobih ploskev, ki se razvijajo okoli poudarjene točke. Središče je pri nekaterih še starejših grafikah, ki jih v tem zapisu ne bomo podrobneje obravnavali, pomenilo ostro prelomnico med dvema mirno uravnoveženima likoma. Podobno so bile grajene tudi poznejše grafike z motivom kmečke arhitekture, v kateri je Tušek iskal logiko sožitja posameznih elementov, ki so jih v grafikah ponazarjali nelogično, naključno nabrani predmeti iz kmečkega okolja, s katerimi je polnil ploskve in ustvarjal strukture — najprej še dokaj realistično uglasenim stavbam; pozneje pa so iz teh elementov nastajale strukture v večje in manjše ploskve razvejane vasi, ki je bila podobna vasi, kakršno vidimo iz zraka ali pa na podrobnejšem zemljevidu. Če smo dejali, da je te strukture Tušek dosegal tako, da je posamezne ploskve napolnjeval z nelogično zbranimi predmeti, je to pomenilo, da je na primer poleg kolesa, jarma ali line v ostrejši narisal še neke stopnice, rozeto v zatrepu, okenca, okenske mreže. Skratka, pomešal je vse mogoče predmete na ploskvi in s tem ustvarjal strukturo. Pri tem tudi ne smemo pozabiti na določene napetosti, ki jih ustvarja menjava mehkih, gladkih ploskev s strukturiranimi in ta napetost je še stopnjevana s problematičnim obravnavanjem barve na tonski osnovi. Mehkim, gladkim ploskvam likovnega zapisa je dal grafik svetel barvni ton, medtem ko je temnejše obarval grobo obravnavane dele grafike, ki je bila v celoti podvržena dominantni temni točki, okoli katere se je sprepletal ves ta likovni vrvež. Pogledi na ta posebni svet so se tudi menjavali od povsem navadnega zornega kota, s katerega je zrl na predmet upodabljanja, do stopnje, ko se je dvignil v višino, zajel širine obzorij in se zaradi urejevanja kompozicije, ki mu je pri na široko zajetih pogledih uhajala izpod rok, usmeril samo na najbližjo okolico središča. S tem je dosegel trdnješo kompozicijsko ubranost, a izgubljal tisto vzdušje kmečke starožitnosti, ki je bilo tako značilno za prve grafike iz te skupine. Od preobloženih mas, od pregoste mreže likov je grafik prešel na očiščevanje kompozicije in z redukcijo elementov je uspel doseči jasnejšo zajetost likovnega problema. Opuščanje grafizmov in sploh razdrobljenosti nujno vodi Tuška do velikih ploskev, ki jih usklajuje v medsebojnem čiststem pomenu subtilno organiziranih celin. Urejenost kot maksimum prizadevanj za dosego ravnotežja ne trpi nikakršne dinamike. Združitev obeh hotenj — urejeno ravnotežje in dinamika dogajanja — je samo kratka pot v svet strojev. Nova snov se ne sprevrže v neko novo spoznanje niti ne zadovolji hotenj, ki smo jih prej omenili. V nekem smislu se ponovi skoro celotno dogajanje, ki je bilo tako značilno za ciklus »naselja«. Zobata kolesa strojev so bila kot odbijač, ki so v grafiku nenadoma prav zaradi natančne razčlenjenosti vzbudila željo obravnavati ploskev, toda ploskev tokrat z barvo in ne več samo tonsko reševano gradacijo posameznih elementov. Ciklus »prometnih znakov« pomeni ploskve in barve, poleg tega pa naenkrat postavi pred likovnika še nov občutek, občutek prostorske razsežnosti, ki je doslej zaradi ploskovnih razmerij svojih likov še ni občutil. Z barvami nismo zadovoljni, so premalo preštudirane in skoro naravnost pobrane s predmetov upodabljanja, s prometnih znakov. Ne da bi se zavedal, izdaja celotno doslej opisano delo prisotnost prenesenega ornamentalizma, kar ga je tudi vodilo v iskanje rešitev z umirnitvijo in z ravnotežjem. Preiskujoče oči, disciplinirana roka, racionalni duh in strogi rezultati teh komponent so stavba, ki jo je Tušek gradil, a v stavbi že opazamo tudi razpoke, ki jih povzročajo emotivni elementi, nekakšen drugi jaz v Tuškovem likovnem izrazoslovju. Nekaj grafik s skupnim naslovom »vozljišče« kažejo na to, da organiziranost kompozicije podlega diktatu določene sheme in da se neposredni čustveni akcenti, katerim se Tušek vedno bolj predaja, le s težavo prebijajo.

Zelena oblike, 1968

Skopa odmevnost popuščanju navalom čustev in opazen boj dveh elementov v Tuškovem delu, lahko bi rekli starega in novega, mirnih središč vozljišč in prosto tekoče vikane črte, to je zadnje pred končnim vdorom svobodne atmosfere ustvarjanja.

Nedvomno je obisk beneškega bienala mnogo prispeval k temu, da se je Tušek postavil v sredo prepaha, ki veje danes v moderni likovni tvornosti. Ime, ki ga bomo ob Tuškovih delih uporabljali samo deloma, zajema ves problem tako imenovane »slike-predmeta«, saj mnogi slikarji in kiparji danes v tem vzburljivem iskanju novih izraznih sredstev poimenujejo svoja dela preprosto samo izdelki. Problematika »slike-predmeta« ali »slike-skulptura« ali »oblikovane slike« je tudi terminološko kakor tudi drugače težavna, kajti posamezni kritiki s takimi in podobnimi naslovi iščejo znotraj tega problema določene specifičnosti, ki pa jih v tem opisu ne bomo mogli upoštevati. Ta »nova« problematika je prav gotovo eno izmed najperspektivnejših področij raziskovanj najmlajšega rodu likovnikov, ki iščejo možnost za opuščanje slikarske ploskve, kakršne smo bili vajeni doslej. Vse raziskovanje je usmerjeno v iskanje najučinkovitejšega efekta, ki je rezultat analize sestavnih delov, čiste likovne analize, ki naj jo ima vloga barve in kompozicije. Hkrati s tem je združen tudi napor ustvarjanja novega komunikacijskega značaja likovnega dela, ki je postalo v svojem najširšem pomenu plastično telo, nosilec analitičnih razglabljanj o kompoziciji in barvi in s komunikativnimi zmoglostmi na relaciji: oblika—prostor—gledalec. Predmet upodabljanja izstopi iz slike in dozdevni, nastikani prostor zamenja dejanski prostor, ki ga upodobljeni predmet hkrati tudi obvladuje. Predmeti zažive v treh dimenzijah, so otipljivi in so vidni. To je poizkus sinteze slikovitih in plastičnih elementov, ki imajo združeni v eno likovno delo — oblikovano sliko — moč dvojnega učinka: slike in plastike hkrati. V zadnjih nekaj letih so se napor v tej smeri likovnega udejstvovanja pojavili predvsem v anglosaških deželah in v Italiji, odkoder so te novosti kmalu prodrle k nam. Tvarina, katero uporabljajo likovniki, je prav tako sodobna in na prvem mestu je prav gotovo vrsta plastičnih materialov,

najrazličnejših lakov in podobno. Tušek pri svojih poizkusih ne uporablja takih, ker so za naše razmere predragi, pač pa se poslužuje skromnejših gradiv, ki seveda občutno zmanjšujejo sijaj narejenim izdelkom. Tako kot mnogi se preizkuša tudi z uporabljanjem raznih odvrženih predmetov, na primer embalaže iz valovite lepenke in podobno.

Preostane nam samo še odgovor na vprašanje, kako je Tušek prispel do te točke na svoji poti. V grafikah z motiviko prometnih znakov se je soočil z barvo in s tistim abstraktnim prostorom, ki ga je zahtevala obravnava te snovi. V vrsti listov preskuša posamezne elemente, raziskuje barvne odnose, prostor, analizira in naenkrat, tako rekoč za sam študij, izreže predmete, ki jih je pobarval z isto barvo, jih obesil, pritril in postavil v prostorsko oblikovano sliko, podobno maketi gledališkega odra ali scenškemu osnutku in ob različni svetlobi raziskuje odnose vrednosti in intenzitete barv in kompozicije. Stalno spreminjanje vrednosti in intenzivnosti enake barve in spreminjanje teh barv zaradi druge barve, ki jo nosi sosedni predmet, slikarja tako prevzame, da se mu igra nehote spremeni v raziskovalni proces, viden in sprejemljiv do tiste mere, ki ga pripelje do odločitve pokazati gledalcu vso to spreminjajočo in neovljljivo pestrost. Podobno je prenesel tudi v »sliko-predmet« motiv »vozljišče«, kjer ga mikajo spremembe barve v osenčenih in poglubljenih ter v obsianih in izboklih oblikah vozla. Tretja varianta Tuškovih razglabljanj so posamezne oblike, postavljene na tenkem, skoro neopaznem žičnatem ogrodju. Jasno je, da je od tod samo še korak do premikajočih se predmetov, do mobilov, ki jih prav tako preiskuje.

Ta novi žanr v dosedanem Tuškovem delu nosi s seboj še vedno vse stare probleme, ki pa jih slikar sedaj skuša reševati na nov, sodobnejši način, s katerim nudi gledalcu neposrednejšo komunikacijo z likovnim delom v realnem prostoru, kjer se srečujeta gledalec in likovno delo. Slikarjevo delo kaže prizadevanje avtorja po popolni osamosvojitvi lastnih iskanj v najsoodobnejšem duhu. Pri vsem delu in tudi v najnovejšem žanru va kaže Tušek vseskozi naravnost klasičen posluš za trdno postavljeno, ritmično razgibano in kompozicijsko urejeno likovno delo.

Andrej Pavlovec

binskih impulzov italijanskega enajsterca, o katerih sta v zvezi s slovenskim slovstvom razmišljala že Zois (v pismih Vodniku) in Kopitar v slovnici. Seveda pa si je Prešeren moral ohraniti svobodo v izbiri in obravnavi snovi in izrazov. Misli je celo na širša območja svetovnega slovstva kakor Cop. Zelo sta ga mikali antična mitologija in poezija, medtem ko je njegov prijatelj mislil, naj ne bi segal dalje v preteklost kakor do Danteja in Petrarke.

Prešeren pa je sprejel iz grško mitologije (verjetno s posredovanjem rimskega pesništva) Orfejev mit, v katerem je videl celo predpodo- bo lastnega pesniškega hotenja, nato še zgodbo o tem, kako je Ifigenija odrešila Oresta, mit Erinij in posamezne motive iz Homerjevih epov ter helenistične literature. V rimskem pesništvu ga je posebno privabljala ljubezenska lirika Ovida, Katula in Tibula. Podoba je, da so ga vendar najbolj mikale Propertijeve ljubezenske žalostinke, medtem ko je Horacija rajši citiral v pesmih in pismih, kakor da bi ga bil motivno upošteval, čeprav je pesnitev De arte poetica vpletel kot razrešujoče sredstvo, ki naj nasprot- nika popolnoma blamira, v satirično Novo pi- sarjjo.

Izhodišče od italijanske lirike (Dante, Pe- trarka) je Prešernu omogočilo, da je zgodaj sublimiral erotično strast v klasično mirne po- dobe hrepenenja po ženi, ki bi bila soustvar- jalka njegove umetnosti. Ta motiv je najbolj izoblikoval v svoji centralni pesnitvi, v Sonet- nem vencu (1834), ko je s suvereno umetniško močjo in skrajno odkritosrčnostjo prikazal v tej dokaj problematični obliki prepletanje in osv- etljevanje več liričnih motivov in dal s tem ne samo posameznim sonetom, temveč celotnemu vencu značaj nujne izpovedi in sijaj vse preš- njajoče lepote. Takšno sintezo je ustvaril zato, ker je zastavil vso emocionalno strast, razum- sko jasnost in človeško hotenje, ki jih je bil zmožen, ter vdihnil shematični obliki dinamič- no življenje, ljubezen pa dvignil, ne da bi jo bil čutilno ali celo religiozno opravičeval, v nad- individualno območje. Ljubljena žena mu ni bila več samo soustvarjalka, temveč bi mogla postati v duhu Goethejevega Ifigenijinega mita celo zmagovalka nad »KRALJESTVOM TEME« v pesnikovi duši.

Prešeren je občutil med ustvarjanjem Sonet- nega venca, da bi mogla biti ljubezen Primčeve Julije odrešilna ne samo za njegov pesniški in življenjski obstoj, temveč da bi mogla delovati po odzivih, ki bi jih budila v njegovi pesniški domišljiji, tudi na usodo slovenskega naroda. Misli je, da brez Julije ali vsaj brez njene naklonjenosti ne bi mogel doseči takega umetni- škega uspeha, ki bi ga z njeno »POMOČJO PODPORNO« bil mogel doživeti, in s katerim bi deloval na narodno prebujo odtujenih ro- jakov. S takim povečevanjem ljubljenega žene, ki je moderni — lačni — pendant k srednjeve- škemu povečevanju žene kot »BOGSTVA« pri Danteju, je Prešeren kljub vsem očitkom Jan- zenistov in drugih pretiranih moralistov upodo- bil hrepenenje po čistejšem doživljanju erosa, kakor ga je dopuščalo na eni strani kranjsko zapoznelo janzenistično moraliziranje ali kakor si ga je želelo razkrajajoče libertinstvo tistega časa.

Bolj enostavno sta najbrž Čop in Prešeren sodila o pomenu nove, sodobne evropske poe- zije za razcvet slovenskega pesništva. Njuni spisi razodevajo, da sta oba videla v »RESNI MISELNI POEZIJI«, kakršno je pesnil npr. Goethe v moški in starčevski dobi, — ideal, ki bi se mu bilo vredno bližati. O modnem Byronu je sodil najbrž vsak izmed njiju bolj ali manj po svoje. Čop je preveč občudoval Goethejevo pripovedno pesnitev »Hermann und Dorothea« ter Mickiewiczvega »Pana Tadeusza«, da bi prijatelju prezgovorno priporočal zgled Byronovih »povesti v verzih«. Ta pa je kljub temu poskušil prevesti Parisino in se je tudi v neka- terih lastnih pesnitvah prepuščal podobnemu mračnemu, samozavestnemu in upornemu ind- ividualizmu kakor Byron (Mornar, Šita spomi- na, Prekop idr.).

Glede na zgoraj orisano svojevrstnost pesni- kove ljubezni do Julije je bilo naravno, da je Prešeren po njeni zaroki z drugim in po Čopovi nesrečni smrti preustvaril miselni in čustveni kompleks Sonetnega venca v Krstu pri Savici (1836) v rešilni sprev o ljubezni do bližnjega in — odpovedi osebni sreči. Kljub temu da

ga je edina taka umetniška in miselna pre- obrazba zavesti o smiselnosti življenja mogla rešiti iz tedanje katastrofe življenjske samo- ogroženosti, ga je njena umetniška uresničitev tako presenetila, da se je v posvetilnem sonetu Matiji Copu, ki bi naj bil duhovna introdukcija poleg zgodovinskega Uvoda, odpovedal ljubezni in veri junakinje Bogomile ter se resignirano odločil za agnosticizem.

V Prešernovi utvarjalni domišljiji so se sre- čevali vekovi in stikali najplemenitejši nazori človeštva. Da se je tega zavedal, je izpričal, kljub temu da se je po rešitvi iz brezna obupa zatekel v skepso in resignacijo, s tem, da je Krst pri Savici kljub vsemu sprejel v POEZIJE (1846) in da je takrat prvotnemu besedilu pri- pisal še eno stanco, s katero je asketsko-mi- stično vsebino Krsta še poudaril. Osebo pa seveda ni mogel vztrajati v takem verskem vzhicenu, ker je bil duhovno najbolj zreli Slo- venec sin tiste dobe, v kateri so evropski izobraženci — kljub močnim strujam obnovlje- ne religioznosti — čedalje bolj množično odla- gali tople »suknje krščanskega svetovnega na- zora«, kakor bi označili tedanjo duhovno situa- cijo evropskega izobraženstva s Cankarjevo domisljo. Taki rešitvi, kakor jo je upodobil v Krstu, so se v Prešernu čedalje močneje upi- rali: užaljeno človekoljubje, čutna narava, pro- dorna pamet in neka prirojena črnogledost. V trpljenju je spoznaval, da se v njem kot pesni- ku ne morejo pomiriti nasprotja in da ni ustvarjen za pokoj in ljubezen, temveč za obli- kovanje »PEKLA ALI NEBA« v lastni duši in v duši modernega človeka. Tako se je povzp- pel, potem ko je prehodil mnoge pokrajine evro- pske poezije od antike do svojih dni, na stališče modernega pesnika in misleca. Ta vzpon je prikazoval v novih ljubezenskih pesmih, opeva- joč ljubljenega ženo kot stvarno in samosvoje bitje. Ob tem vsebinskem in idejnem prelomu je poenostavil izraz in opustil skoraj vse prejš- nje tuje umetne oblike, zatekajoč se v območje slovenske ljudske pesmi, ki je ni samo zapiso- val, temveč tudi tvorno posnemal.

Tako je Prešeren ustvaril v materinem jeziku svetovno slovstvo v miniaturni, obenem pa je evropskim literaturam dodal po obsegu drobno, po vsebini pa tehtno inočico. To je uresničil v ljubezenskih pesnitvah, posebno v Sonetnem vencu, v miselnih in satiričnih delih (Slovo od mladosti, Nova pisarija idr.), v lirsko-epski poemi Krst pri Savici ter v miselno izpovednih pesmih (Pevcu, Zdravljica, Neiztrohjeno srce). Izhajal je iz antičnih motivov, iz elementov »sladkega novega stila«, španskih romanov, nordijsko-nemške baladke in orientalske gazele ter se povzdignil nazadnje prek povečevanja žrte za sočloveka in odpovedi v Krstu pri Savici do realistične presoje samega sebe, soljudi in družbe. Vzporedno s to idejno evolucijo je potekalo njegovo izrazno dozorevanje: od po- skakujočih amfibrahov in anakreontsko roko- kajske igrivosti do renesančne soneine monu- mentalnosti in neprekosljive virtuoznosti So- netnega venca prek mnogozvočnosti Krsta pri Savici do čistih lirskih ljubezenskih verzov, zloženih po zgledih ljudske lirike, ter do otož- nih, pa spet vedrih izpovedi plemenite resi- gnacije.

SNOVANJA — posebno kulturno rubri- ko GLASA ureja uredniški odbor Kluba kulturnih delavcev v Kranju: Milan Batista, Dušan Ogrizek, Bojan Pisk, Stanko Šimenc, Albin Učakar, Črtomir Zorec in Olga Zupan. Odgovorni ured- nik Bojan Pisk. Lektor Stanko Šimenc.

Prešernovo mesto v domači in v svetovni literaturi

(Nadaljevanje s 1. strani)

Zaradi takega odnosa do svetovnih slovstev, kakor so ga imeli v prvih desetletjih 19. sto- letja ti trije slovstveno najbolj izobraženi ali vsaj za slovensko umetno pesništvo najbolj zavzeti mladi Slovenci, je moralo priti do sode- lovanja med obema gorenjskima rojakoma, med žirovniškimi estetom in slovstvenim teoretikom ter enciklopedistom in vrbenskim ustvarjalcem, ki je že kot ljubljanski dijak »VSAKO REC BRŽ NA VERZE NASTIMAL«. Do tega plod- nega trenutka je Prešeren, gnan od hrepenen- ja ustvarjati slovensko inačico tega, kar so drugi narodi »nesmrtnega napisali«, prehodil bolj ali manj isto pot spoznavalca in učenca antične grške in posebno rimske poezije do pesništva italijanskega »novega sloga« in baročne ter »nove« literature ob skromnih zgledih domačega ljudskega in umetniškega pesništva kakor tudi mitov nemškega viharništva, balad- ne poezije G. A. Bürgerja in evropske roman- tike.

Srečanje Čopa in Prešerna v Ljubljani 1828 in njuna slovstvena zveza, ki se je javno raz- krila v izdajanju almanaha Kranjska čbelica (1830—34) ter posebno v kulturnem boju, ki slovi pod skromnejšim imenom — slovenska abecedna vojska, se je moral tudi proti njuni volji obrniti zoper vse, ki bi ovirali razmah domače posvetne poezije, pa najsi bi bil med njimi učen slavit, mogočni dunajski cenzor J. Kopitar ali ljubljanski knjižni revizor in pro- fesor filozofije J. Pavšek, po Prešernovi sodbi »EDEN NAJBOLJ OMEJENIH JANZENISTOV«, se pravi duhovnikov s pretirano ostrimi mo- ralnimi načeli, ki so bili pri nas najodločnejši nasprotniki ljubezenskega pesništva. Prešernove pesmi in Čopove kritične razprave razodevajo, da sta se odločila za to, naj bi Prešeren udoma- čil čimveč evropskih pesniških form in sprejel najtehtnejše vsebinske in miselne spodbude, skratka prizadevala sta si za to, kar bi lahko imenovali evropsko pesništvo v slovenski ina- čici.

Prešeren pa je ta program še presegel, pišoč pesmi ne le v obliki italijanskih sonetov, tercij in stanc ter španskih romanov, temveč tudi v keltsko-germanski baladni obliki, v nibelunjskih kiticah, kot »povest v verzih« (Verserzählung = Romantic tale in verse), v arabsko perzijski formi gazel ali »pesmi dvorjenja« in celo v obliki francoskega trioleta. Zelo si je prizadeval tudi za smiselno udomačitev grškega heksa- metra. Verjetno, da sta prijatelja najbolj so- glašala glede na umestnost izraznih in vse-

Občinska konferenca SZDL Kranj je na svoji seji dne 5. februarja 1969 na osnovi Zakona o volitvah zveznih poslancev, Zakona o volitvah poslancev Skupščine SR Slovenije in Zakona o volitvah odbornikov občinskih skupščin ter na osnovi volilnega pravilnika Republiške konference SZDL Slovenije sprejela naslednji

volilni pravilnik

o organizaciji in izvedbi priprav za volitve odbornikov in posancev v občini Kranj v l. 1969.

I. SPLOSNA DOLOČILA

1. Volilni pravilnik izhaja iz družbeno-političnih izhodišč, ki jih o postopkih in načinih delovanja SZDL v pripravah na skupščinske volitve vsebuje volilni pravilnik republiške konference SZDL Slovenije.

2. SZDL v občini Kranj je skupno z zvezo sindikatov in družbeno-političnimi organizacijami nosilec in organizator družbene in politične aktivnosti v pripravah na skupščinske volitve in nosilec predlaganja in sprejemanja kandidatov za odbornike in poslance.

3. Občanom in delovnim ljudem in njihovim organizacijam omogoča SZDL skupno z zvezo sindikatov enakopravno in učinkovito sodelovanje v predvolilni aktivnosti in pri določanju kandidatov za odbornike in poslance tako, da jim posreduje:

- analizo o delu občinske skupščine v preteklem mandatnem obdobju
- analizo o delu odbornikov
- ter jim s tem omogoči:
 - najširši dogovor o volilnem programu družbenega in ekonomskega razvoja občine Kranj v prihodnjem mandatnem obdobju in
 - dogovor o kadrovskih načelih za volitve odbornikov in poslancev v občini Kranj.

4. Celotno delovanje SZDL, zveze sindikatov in vseh družbeno-političnih organizacij, društev in združenj občanov v pripravah na skupščinske volitve je javno.

SZDL zagotavlja javnost priprav s tem, da na ustrezen način seznanja občane in delovne ljudi (preko »Glasa«, RTV, dnevnega časopisa, tovarniških glasil itd.) o vseh pomembnejših elementih predvolilne aktivnosti ter da v vse njene dele organizirano vključuje zainteresirane občane in njihove organizacije.

5. Občinska konferenca SZDL in občinski sindikalni svet bosta omogočila koordinacijo prizadevanj vseh nosilcev političnih priprav na volitve.

Politično-operativne, kadrovske in druge tekoče naloge v volilnih pripravah bo opravljala volilna komisija pri občinski konferenci SZDL.

II. KRAJEVNE KANDIDACIJSKE KONFERENCE IN KANDIDACIJSKE KONFERENCE V DELOVNIH SKUPNOSTIH

6. V okviru krajevnih skupnosti organizirajo krajevne konference SZDL kandidacijske konference kot zbere občanov združenih v Socialistični zvezi, zvezi borcev, zvezi mladine in drugih organizacijah in društvih (v nadaljnjem besedilu krajevne kandidacijske konference).

V delovnih skupnostih pa organizirajo sindikalne organizacije kandidacijske konference kot zbere delovnih ljudi, združenih v zvezi sindikatov, zvezi mladine in drugih organizacijah (v nadaljnjem besedilu kandidacijske konference v delovnih skupnostih).

Kandidacijske konference na podlagi analize dosedanjega dela občinske skupščine, na podlagi volilnega programa družbenega in ekonomskega razvoja kranjske občine in kadrovskih načel razpravljajo in določajo kandidate za odbornike občinske skupščine in predloge za možne kandidate za poslance.

7. Krajevne kandidacijske konference določajo kandidate za odbornike občinskega zbora občinske skupščine.

Kandidacijske konference v delovnih skupnostih razpravljajo in odločajo o kandidatih za zbor delovnih skupnosti občinske skupščine

8. Kandidacijske konference se opravijo tako, da se čimbolj upošteva območje volilnih enot za odbornike občinske skupščine.

9. Krajevne kandidacijske konference skliče predsednik občinske konference SZDL. Kandidacijske konference v delovnih skupnostih pa predsednik občinskega sindikalnega sveta v soglasju s predsednikom občinske konference SZDL.

10. Seje kandidacijskih konferenc vodi do izvolitve delovnega predsedstva konference član občinske konference SZDL oziroma občinskega sindikalnega sveta, ki ga določita predsednika teh organizacij.

11. Sejo kandidacijske konference vodi tričlansko delovno predsedstvo, ki usmerja delo konference in skrbi za njen nemoten potek.

12. Kandidacijska konferenca na svoji seji:

- razpravlja in določi kandidate za odbornike občinske skupščine
- razpravlja in predlaga občinski kandidacijski konferenci možne kandidate za poslance
- izvoli delegate za občinsko kandidacijsko konferenco.

13. Pred začetkom predlaganja kandidatov se kandidacijska konferenca seznanja s predlogi za kandidate, ki so bili dotlej zbrani za odbornike in poslance.

Na kandidacijski konferenci ima vsak udeleženec konference pravico, da predlaga po enega kandidata za občinski zbor (na krajevni kandidacijski konferenci) oziroma za zbor delovnih skupnosti (na kandidacijski konferenci v delovni skupnosti).

V listo kandidatov, o katerih glasuje kandidacijska konferenca, se vpiše vsak predlagani kandidat, katerega podpira najmanj ena desetina prisotnih na konferenci. Imena kandidatov se vpiše v listo kandidatov po abecednem vrstnem redu.

14. Po končanem predlaganju kandidatov za odbornike občinske skupščine se sestavi lista predlaganih kandidatov.

Glasuje se za vsakega kandidata z liste predlaganih; glasuje se praviloma tajno, kandidacijska konferenca pa lahko sklene, da je glasovanje javno.

15. Kandidat kandidacijske konference je vsak predlagani kandidat, za katerega je glasovala večina prisotnih na konferenci.

Če ne dobi večine iz prejšnjega odstavka najmanj toliko kandidatov, kolikor je v vsaki volilni enoti treba izvoliti odbornikov, se za manjkajoče kandidate izvrši ponovno določanje kandidatov in glasovanje.

Po končanem glasovanju objavi predsedujoči izid glasovanja in kateri od predlaganih kandidatov so sprejeti kot kandidati kandidacijske konference.

16. O delu kandidacijske konference se piše zapisnik.

Delovno predsedstvo kandidacijske konference sestavi predlog kandidature za odbornike občinske skupščine.

Zapisnik in predlog kandidature se sestavita po določbah zakona o volitvah odbornikov občinskih skupščin.

17. Predsedstvo kandidacijske konference pošlje sprejeti predlog kandidature za odbornika občinski volilni komisiji.

18. Predloge za možne kandidate za poslance, o katerih je razpravljala kandidacijska konferenca, se pošljejo volilni komisiji pri občinski konferenci SZDL.

III. OBČINSKA KANDIDACIJSKA KONFERENCA

19. Občinsko kandidacijsko konferenco sestavljajo delegati, ki jih izvolijo krajevne kandidacijske konference, kandidacijske konference v delovnih skupnostih, delegati, ki jih določijo družbeno-politične organizacije: izvršni odbor občinske konference SZDL, predsedstvo občinskega sindikalnega sveta, komite občinske konference ZKS, predsedstvo občinske konference ZMS, predsedstvo ZZZBNOV, občinski svet zveze kulturno-prosvetnih organizacij, občinska zveza za telesno kulturo, občinski svet ljudske tehnike, občinski odbor Rdečega križa, občinska zveza društev prijateljev mladine, klub kranjskih študentov, občinska gasilska zveza ter temeljna izobraževalna skupnost, skup-

ščina socialnega zavarovanja delavcev in kmetov in skupščina zaposlovanja delavcev.

20. Občinska kandidacijska konferenca šteje 125 članov. Krajevne kandidacijske konference in kandidacijske konference v delovnih skupnostih izvolijo po 50 delegatov, družbeno-politične organizacije in društva izvolijo 25 delegatov, po ključu, ki je sestavni del tega pravilnika.

21. Sejo občinske kandidacijske konference skliče in vodi do izvolitve delovnega predsedstva predsednik občinske konference SZDL.

Seja občinske kandidacijske konference je sklepčna, če je prisotna večina članov konference.

22. Sejo občinske kandidacijske konference vodi petčlansko delovno predsedstvo, ki usmerja delo konference in skrbi za njen nemoten potek.

23. Občinska kandidacijska konferenca na svoji seji:

- obravnava, dopolnjuje in glasuje o predlogu kandidatne liste za delegacijo SR Slovenije v zbor narodov zvezne skupščine, ki ga predlaga RK SZDL Slovenije,
- obravnava poročilo o predhodni družbeno-politični aktivnosti v občini in o načelih za izbor možnih kandidatov za poslance,
- določi kandidate za poslance republiškega zbora in zborov delovnih skupnosti skupščine SR Slovenije,
- razpravlja o predlogih za možne kandidate za poslance družbeno-političnega zbora in zborov delovnih skupnosti zvezne skupščine,
- izvoli delegate za medobčinsko kandidacijsko konferenco po ključu, ki ga določa medobčinski pravilnik za 69. zvezno volilno enoto.

24. Volilna komisija pri občinski konferenci SZDL poda pred pričetkom predlaganja kandidatov poročilo o predkandidacijski aktivnosti in objavi predloge za možne kandidate, ki so jih dotlej dali občani, delovni ljudje, družbene organizacije, društva in združenja občanov. Konferenco seznanja tudi o rezultatih razgovorov z možnimi kandidati o predhodnem soglasju h kandidaturi.

25. Na občinski kandidacijski konferenci ima vsak član konference pravico, da predlaga po enega kandidata za republiški zbor in za vsak zbor delovne skupnosti skupščine SR Slovenije.

V listo kandidatov, o katerih glasuje občinska kandidacijska konferenca, se vpiše vsak predlagani kandidat, katerega kandidature podpira najmanj 1/10 vseh članov občinske kandidacijske konference. Imena kandidatov se vpišejo v listo kandidatov po abecednem vrstnem redu.

26. Po končanem predlaganju kandidatov se sestavi lista predlaganih kandidatov.

Glasuje se posebej za vsakega kandidata z liste predlaganih kandidatov. Glasuje se tajno.

27. Kandidat občinske kandidacijske konference je vsak predlagani kandidat, za katerega je glasovala večina prisotnih članov občinske kandidacijske konference.

Če ne dobi večine glasov iz prejšnjega odstavka najmanj toliko kandidatov, kolikor je v vsaki enoti treba izvoliti poslancev, se za manjkajoče kandidate izvrši ponovno predlaganje in glasovanje.

Po končanem glasovanju objavi predsedujoči izid glasovanja in kateri od predlaganih kandidatov so sprejeti kot kandidati občinske kandidacijske konference.

28. O delu občinske kandidacijske konference se piše zapisnik. Predsedstvo konference sestavi predlog kandidatur za poslance skupščine SR Slovenije.

Zapisnik in predlog kandidature se sestavi po določbah zakona o volitvah poslancev Skupščine SR Slovenije.

29. Predsedstvo občinske kandidacijske konference pošlje sprejeti predlog kandidature občinski volilni komisiji in predsedniku občinske skupščine.

30. Predsedstvo občinske kandidacijske konference sestavi poročilo o delu občinske kandidacijske konference in ga posreduje vsem članom občinske kandidacijske konference, da z njim seznanijo zbere volivcev in zbere delovnih ljudi.

Kranj, dne 5. februarja 1969

Predsednik Občinske konference SZDL:
FRANC ROGLJ

I. Zvezna skupščina

Občina Kranj tvori skupaj z občinami Domžale, Jesenice, Kamnik, Radovljica, Škofja Loka in Trzin 69 zvezno volilno enoto, ki voli v vsak zbor — družbeno politični, gospodarski, kulturno-prosvetni in socialno-zdravstveni zbor — po enega poslanca.

Družbeno-politični zbor:

1. Breclj dr. Marijan, rojen 1910, pravna fakulteta, podpredsednik zvezne skupščine
2. Repinc Ivan, rojen 1923. leta, pravna fakulteta, predsednik Okrožnega sodišča v Kranju

Gospodarski zbor:

1. Braniselj Franc, rojen 1917, višja šola ekonomske smeri, direktor LTH Škofja Loka
2. Jurančič ing. Zdenka, rojena 1931, inženir kemije, vodja laboratorija v Tekstilindusu Kranj

Prosvetno-kulturni zbor:

1. Bem Ferdo, rojen 1925, visoka šola, direktor Zavoda za prosvetno pedagoško službo Kranj
2. Matičič Cene, rojen 1920, profesor, profesionalni poslanec republiške skupščine

Socialno-zdravstveni zbor:

1. Božič Stane, rojen 1929, visoka šola za politič. vede, predsednik Občinskega sindikalnega sveta Kranj
2. Rot Srečko, direktor Zavoda za usposabljanje mladine Kamnik

II. Republiška skupščina

Po sprejetju sprememb Ustave SR Slovenije ima republiška skupščina 4 zbornice: republiškega, gospodarskega, socialno-zdravstvenega in prosvetno-kulturnega.

Republiški zbor bo štel 90 poslancev, gospodarski 75, socialno-zdravstveni in prosvetno-kulturni pa po 60. Ker še ni sprejet zakon o volitvah poslancev republiške skupščine, še ni znana porazdelitev mandatov po posameznih občinah.

Republiški zbor:

1. Hafner Vinko, rojen 1920, višja izobrazba, podpredsednik IS SR Slov.
2. Janhar Igor, rojen 1940, višja izobr. glavni urednik »Glasa« Kranj
3. Košir Martin, rojen 1926, srednja šola, sekretar komiteja ObK ZKS Kranj
4. Pavlin Nace, rojen 1936, pravnik, šef pravne službe v Iskri Kranj
5. Tomat VIII, rojen 1934, tekstalni tehnik, vodja komercialne službe v Tekstilnem šolskem centru Kranj
6. Zalokar Slavko, rojen 1927 leta, tekstilni tehnik, predsednik Skupščine občine Kranj

Gospodarski zbor:

1. Beravs ing. Janez, rojen 1923, inženir kemije, direktor »Save« Kranj
2. Brezar Janez, rojen 1928, inženir organizacije dela, direktor Kovinskega podjetja Kranj
3. Peternelj Henrik, rojen 1941, tehnik, Elektromehanika Iskra Kranj
4. Simoneti Rino, diplomirani pravnik, član Izvršnega sveta Skup. SR Slov.

5. Sodin Vlado, rojen 1930, diplomirani ekonomist, direktor nabavnega oddelka Iskra Kranj
6. Snuderl Borut, rojen 1940, pravna fakulteta, šef kadrovske službe v »Savi« Kranj
7. Triler Ivo, rojen 1942, tehnik Elektromehanika Iskra Kranj

Prosvetno-kulturni zbor:

1. Boštar Vida, 1938, učiteljica, Osnovna šola Naklo
2. Batista Milan, rojen 1924, akademski slikar, Osrednja knjižnica občine Kranj
3. Malgaj Slavko, rojen 1927, učitelj, Osnovna šola »Stane Zagar« Kranj
4. Miklavčič Tone, rojen 1932, profesor, Občinski komite ZKS Kranj
5. Petrič dr. Ernest, rojen 1936, doktor znanosti, član republiškega izvršnega sveta

Socialno-zdravstveni zbor:

1. Dolenc Franc, socialni delavec, Tekstilindus Kranj
2. Fortič dr. Bojan, rojen 1921, medicinska fakulteta, ravnatelj Bolnice Golnik
3. Vončina Edgar, rojen 1929, diplomirani pravnik, direktor Komunalnega zavoda za socialno zavarovanje Kranj

Predlog števila odbornikov občinske skupščine Kranj

Družbenopolitični zbor je 5. februarja 1969 razpravljaj tudi o predlogu sprememb statuta občine Kranj, zlasti o spremembi števila odbornikov občinske skupščine v prihodnjem mandatnem obdobju. Glede na odločitve političnih aktivov v krajevnih skupnostih in delovnih organizacijah je bilo sklenjeno, da se seji občinske skupščine, ki bo 13. februarja, predloži, da naj občinsko skupščino v bodoče sestavi 80 odbornikov (v vsakem zboru po 40).

Na tej osnovi je tudi sestavljen predlog volilnih enot, ki ga vam posredujemo. O tem bo dokončno odločala občinska skupščina 13. februarja 1969, vendar verjetno ne bo bistvenih sprememb. Zaradi pomanjkanja prostora navajamo v pregledu le nosilce volilnih enot, podrobno razčlenitev pa bomo objavili v Glasu takoj po seji občinske skupščine.

Občinski zbor: (številke v oklepaju pomenijo število odbornikov)

KRANJ-CENTER (2), GORENJA SAVA (1), STRAZISCE (3), OREHEK-DRULOVKA (1), HUJE-PLANINA-ČIRČE (2), PRIMSKOVO (2), VODOVODNI STOLP (3), ZLATO POLJE-STRUŽEVO (2), NAKLO (1), PODBREZJE (1), DUBLJE (1), KOKRICA (1), PREDOSLJE (1), BRITOF (1), GORIČE TRSTENIK (1), GOLNIK (1), BELA (1), PREDDVOR (1), JEZERSKO (1), VISOKO (1), SENCUR (1), VOKLO (1), VOGLJETRBOJE (1), VELESOVO (1), GRAD (1), CERKLJE (1), BRENKI (1), ZALOG (1), BESNICA-PODBLIČA (1), BITNJE (1), ZABNICA (1), MAVČICE (1).

Zbor delovnih skupnosti:

ISKRA (6), TEKSTILINDUS (5), SAVA (4), PLANIKA (2), IBI (1), PROJEKT (1), GOZDNO GOSPODARSTVO (1), ELEKTRO (1), CESTNO PODJETJE (1), CREINA (1), KOVINAR (1), KOMUNALNI SERVIS (1), PUSKARNA (1), PTT (1), OBRTNIKI (1), ŽIVILA (1), MERKUR (1), CENTRAL (1), K2K (1), KZ CERKLJE (1), KZ NAKLO (1), KZ SLOGA (1), OS FRANCE PRESEREN (1), TEKSTILNI CENTER (1), ZDRAVSTVENI DOM (1), INSTITUT TBC GOLNIK (1), UPRAVNI ORGANI (1).

Predlog možnih kandidatov za poslance zvezne in republiške skupščine

O predlogu možnih kandidatov za poslance zvezne skupščine so doslej razpravljali:

— koordinacijska komisija pri občinski konferenci SZDL (sestavljajo jo predstavniki občinskih vodstev družbeno-političnih organizacij in občinske skupščine) dne 11. januarja 1969,

— predsedniki občinskih konferenc SZDL Gorenjske dne 14. januarja 1969 (predlog tega posveta smo vam posredovali),

— skupni posvet sekretarjev komitejev občinskih konferenc ZK, predsednikov občinske konference SZDL in predsednikov občinskih sindikalnih svetov 69 zvezne volilne enote (odsotni so bili predstavniki Jesenic) 3. februarja 1969

— politični aktivni v krajevnih skupnostih in delovnih organizacijah v pripravah na kandidacijske konference oziroma na zbornice občanov in zbornice delovnih ljudi,

— družbenopolitični zbor občine Kranj dne 5. 2. 1969.